

– Київ. – 1918. – 14 липня.; 12. ЦДАВО України. – Ф. 1061. – Оп.1. - Спр.2. – Арк. 23-23 зв.; 13. Державний вісник. – Київ. – 1918. – 20 червня.; 14. Вісник політики, літератури й життя. – Відень. – 1918. – Ч. 202. – 12 травня. – С. 294; ЦДАВО України. – Ф. 1064. – Оп.1. – Спр.12. – Арк. 79 зв.; 15. Державний вісник. – Київ. – 1918. – 20 червня.; 16. Державний вісник. – Київ. – 1918. – 19 липня.; 17. Державний вісник. – Київ. – 1918. – 19 липня.; 18. Андрусишин Б. У пошуках соціальної рівноваги: Нарис історії робітничої політики українських урядів революції та визвольних змагань 1917-1920 рр. – Федерація профспілок України. – К., 1995. – С. 163.; 19. Там само. – С. 78-79.; 20. Держ. архів Житомирської обл. – Ф.Р-1644. - Оп. 1. – Спр.4. - Арк. 175; 21. Скоропадський П. Спогади. Кінець 1917 – грудень 1918. Гол. ред. Я.Пеленський. – К.: Філадельфія, 1995. – С. 222-223.; 22. Державний вісник. – Київ. – 1918. – 15 серпня; 23. ЦДАВО України. – Ф. 1033. – Оп.1. – Спр.3. – Арк. 184.; 24. Андрусишин Б. Вказ праця. – К., 1995. - С. 160.; 25. Державний вісник. – Київ. – 1918. – 31 серпня.; 26. ЦДАВО України. – Ф. 1118. – Оп.2. - Спр.7. – Арк.13, 19, 20.; 27. ЦДАВО України. – Ф. 2196. – Оп.1. - Спр.20. – Арк. 54.; 28. ЦДАВО України. – Ф. 2196. – Оп.1. - Спр.20. – Арк. 142.; там само. – Ф. 1117. – Оп. 1. – Спр. 2 – Арк. 325.; 29. Держ. архів Житомирської обл. – Ф.Р-1585. - Оп. 1. – Спр.40. - Арк. 4.; 30. ЦДАВО України. – Ф. 726. – Оп.1. - Спр.2. – Арк. 67.; 31. ЦДАВО України. – Ф. 2199. – Оп.1. - Спр.293. – Арк. 9-11.; 32. Державний вісник. – Київ. – 1918. – 16 червня.; 33. ЦДАВО України. – Ф. 2196. – Оп.4. - Спр.10. – Арк. 130 зв-31.; 34. Держ. архів Житомирської обл. – Ф.Р-1644. - Оп. 1. – Спр.30. - Арк. 32,36.; 35. ЦДАВО України. – Ф. 2196. – Оп.7. - Спр.22. – Арк. 1-1 зв.; 36. Там само. – Арк. 2 зв.; 37. ЦДАВО України. – Ф. 1061. – Оп.1. - Спр.319. – Арк. 30 -31 зв.; 38. ЦДАВО України. – Ф. 1033. – Оп.1. – Спр.3. – Арк. 21.

Ю.В.Телячий

«ЗАПИСКИ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМ.ШЕВЧЕНКА» В 1917-1921 РР.

«Революція й національно-державне зрушення українського народу в 1917-1920 рр. витворили поруч із цінностями політичного характеру також величезні здобутки культурні», – свідчив учасник національно-визвольної боротьби, відомий культурний діяч, бібліотекознавець Л.Биковський [1, с. 5]. Важливе місце у формуванні національно-патріотичного світогляду, розвитку і популяризації вітчизняної освіти, науки і культури в 1917-1921 рр. належало періодичній пресі та спеціальним фундаментальним виданням наукового характеру, таким як «Книгарь», «Наше минуле», «Літературно-науковий вісник», «Записки Наукового товариства ім.Шевченка» та ін. Незважаючи на наявність значної кількості досліджень з історії українського книжкового видавництва, періодичної преси 1917-1921 рр. [2-7], поза увагою науковців опинилася історія «Записок Наукового товариства ім.Шевченка» революційної доби, тоді як «Книгарю» та «Нашому минулому» присвячені статті Т.Скрипник, Ю.Телячого та ін. дослідників [8-10]. Одним із небагатьох видань, де простежується зміст «Записок НТШ» на різних історичних етапах, у т.ч. й у революційні часи, є сучасна фундаментальна історико-бібліографічна розвідка В.Майхера «Бібліографія «Записок Наукового товариства імені Шевченка»: Томи I-ССХL (1892-2000). (Львів, 2003 р.) [11, с. 326-329].

За своїм значенням «Записки НТШ» – унікальне видання Наукового товариства імені Т.Шевченка, започатковане у Львові 1892 р. за фактичною редакцією О. Кониського [12]. Упродовж усього періоду існування збірник консолідував кращі наукові сили України, передусім науковців - українознавців. З ним співпрацювали майже всі відомі українські вчені. За час редагування М.Грушевського (1895-1913 рр.) «Записки...» стали періодичним науковим журналом високого рівня, присвяченого ключовим питанням української історії та культури з багатою науковою хронікою і бібліографією [13, с. 745].

Початок Української революції (1917 р.) яскраво продемонстрував прагнення українського народу до освіти й науки рідною мовою. У часи майже постійного військового протистояння, частих змін влади (1917-1921 рр.) книговидавництво і преса зазнали періодів піднесення, спаду й навіть занепаду. Однак «Записки...» продовжували залишатися вірними своїм науковим, історичним традиціям. Журнал виступав консолідуючим науковим друкованим органом західноукраїнської інтелігенції.

У 1917-1921 рр. він друкувався у Львові у друкарні НТШ. Наявна статистика інформує про загальну динаміку видання впродовж революційної доби [11, с. 14].

Рік видання	Місце видання	Том	Кількість томів на рік	Кількість книжок на рік	Загальна кількість сторінок на рік	Примітка
1917	Львів	119-120, 123-124	4	2	689	119-120, 123-124 разом
1918	–/–	125-127	3	2	490	126-127 разом

Серія: ІСТОРІЯ

1919	--/--	128	1	1	229	
1920	--/--	129-130	2	2	410	
1921	--/--	131	1	1	256	

Отже, наведені дані свідчать, що впродовж 1917-1918, 1920 рр. «Записки...» виходили декількома томами на рік у 2-х книгах. Причини цього різні. В 1917 р. найбільш, ймовірно, було надруковано ті матеріали, що не вийшли друком у 1916 р. Активізація наукових досліджень, творча інтенсивність дописувачів у перші два роки революції зумовила вихід 2-х книжок «Записок НТШ» у 1918 р. У ті ж 1917-1918 рр. й було опубліковано найбільшу кількість сторінок – 689 та 490 відповідно.

Проблемний характер на сучасному етапі мають питання редакторів, редакційних колегій і комітетів журналу. Після відмови М.Грушевського від головування НТШ, а отже, й зняття з себе відповідальності за видання «Записок...», томи за 1914-1922 рр. не фіксують на титульних сторінках прізвищ редакторів. Чому так сталося, – невідомо. Можливо, перші з них (1914-1917 рр.) були сформовані М.Грушевським і з суто етичних міркувань не ставився підпис нового редактора, який, на думку О.Купчинського у всіх аспектах не міг з ним рівнятись, або їх редагували декілька осіб. На підставі хронікальних матеріалів НТШ та приватного листування тогочасних діячів Товариства встановлено, що 117-122 томи «Записок...», переважно готував (принаймні доводив до друку) В.Гнатюк. Йому частково допомагав В.Щурат. Ідентичною є ситуація із «Записками...» за №123-131 (1917-1921 рр.). Чи продовжувалася ця робота В.Гнатюком? Можливо, але прямих доказів немає. Не виключено, що тоді відбувалося колективне редагування статей [11, с. 18].

Зміст 119-120 томів за 1917 р. інформує про те, що тут було вміщено

9 наукових статей, присвячених Т.Шевченкові (І.Стешенко «Життя і твори Т.Шевченка»; К.Широцький «Документи про Т.Шевченка з архіву С-Петербурзької Академії Художеств»; М.Яшовський «Спомин про Т.Шевченка з 1859 р.»; Д.Лукинянович «Культ Т.Шевченка на Буковині»; І.Брик «Шевченкова поема Іван Гус»; Я.Гординський «Т.Шевченко і Ж.Красінський»; В.Щурат «Основи Шевченкових зв'язків з поляками»; І.Франко «Шевченкова «Марія»; С.Чілінгіров «Тарас Шевченко по - болгарськи») [14].

Автори чергових двох томів (123-124) того ж 1917 р. розмістили 7 статей на релігійну, освітню, козацьку, етнографічну тематику: Petri Kyrjakevyc – «Elenchus maiorum hymnorum Deiparae. «De hymnographia Mariana in Ecclesia Graeca», М.Чубатий – «Західна Україна і Рим у XIII віці у своїх змаганнях до церковної унії», І.Панькевич – «Панедикти Антіоха 1307 року. Фільмольогічна студія», М.Петров – «Два документи до побутової історії Київської Могилянської колегії в XVII ст.», І.Крип'якевич – «З козацької сфрагістики», А.Єнсен – «Дневник Орлика», В.Гнатюк – «Причинки до пізнання Гуцульщини» [15].

Том 125 (1918 р.) вмістив 6 наукових розвідок з історії освіти, церкви, літератури. Їх авторами були Б.Барвінський («Предтеча Університету ім.Франца I у Львові: Критичні замітки до питання про генезу Львівського університету»), Я.Гординський («Перша проба хрестоматії з української літератури») і «Основане гр.-кат. церкви в князівстві Люкка в Італії»), М.Тершаковець («Вартоломей Копітар і гр.Станіслав Дунін-Борковський. До історії видання «Psatterz-a Floyansk-ого»), К.Студинський («Копітар і Зубрицький»), В.Щурат («В.Копітар і еп. Ів.Снігурський («До історії видання «Glagolita Clozianus») [16].

Чергових два томи (126-127) «Записок...» того ж 1918 р. розмістили 14 досліджень таких науковців як С.Балей («Осудні почування і «наставлення»), Ф.Колесса («Наверствоване і характеристичні признаки українських народних мелодій»), О.Барвінський («Погляди Миколи Костомарова на задачі української інтелігенції й літератури»), І.Крип'якевич («Археографічні праці Миколи Костомарова»), І.Панькевич («Про відношене пам'ятників староукраїнської мови до полудневолавянських під лексикальним оглядом»), І.Свенціцький («Новосадський Апостол. Опис рукопису XIV в.»), Я.Гординський («Слова св.Єфрема Сирина в перемиських пергаминових листках поч. XIV в.»), Д.Чебушник («Причинки до української конюгації»), І.Брик («Шевченкова поема «Іван Гус». Друга частина»), Т.Ревакович («З початків ширення поезій Шевченка в Галичині»), О.Барвінський («Примірник українських баллад Костомарова з присвятою Срезневському»), Т.Ревакович («Лукиян Кобилиця»), К.Студинський («Епізод з життя Антона Могилянського», «Григорій Якимович в ролі цензора») [17].

1919 р. вийшов у світ черговий 128 том «Записок...». У ньому взяли участь М. Возняк – «Кілька заміток до послання Лацка з 1534 р. й відповіді на нього афонського прота Гаврила»,

В.Щурат – «Вид Пліснеська в «Словь о полку Игоревь», «Жерело звісток Гендльовіка про Запорозжців», «Віденське «Общество св.Кирила і Методія», «Людські фігурки з воску» (4 статті), А.Андрохович – «Іван Лаврівський. Один із піонерів українського відродження в Галичині, 1773-1820», Я.Гординський – «Келестин Скоморівський і його літературна діяльність», О.Барвінський – «Три листи М.Костомарова до П.Куліша», Т.Ревакович – «До автобіографічних поем М.Устияновича», В.Карпович – «З цензурного рукопису приповідок С.Петрушевича», В.Гнатюк – «Людські фігурки з воску», «З російської воєнної поезії» [18].

1920 р. ознаменувався виходом друком двох окремих томів «Записок НТШ» (тт.129-130). Перший з них зосередив 6 матеріалів з фольклорної, етнографічної, історико-публіцистичної проблематики. Даним аспектам приурочили свої розвідки М.Тишкевич («Василь Тишкевич, воєвода підляшський, маршалок господарський і гетьман дворний В.Кн.Литовсько-руського (1523-1571). Історично-генеалогічна розвідка»), М.Возняк («Діялог Йоанікія Волковича з 1631 р.»), І.Крип'якевич («Серби в українському війську 1650-1660 рр.»), В.Щурат («Пісня про повстання Мартина Пушкаря»), Б.Барвінський («Слідами гетьмана Мазепи»), І.Брик («Славянський з'їзд у Празі 1848 р. і українська справа») [19].

Дещо ідентичною є проблематика чергового 130 тому, який включає також 6 досліджень. Автори статей: Ф.Колесса – «Українські народні думи у відношенні до пісень, віршів і похоронних голосінь», Я.Гординський – ««Владимирь» Теофана Прокоповича», І.Крип'якевич – «Український Державний скарб за Богдана Хмельницького, М.Возняк – «До історії почаївських видань XVIII в. Ударемнена умова почаївської друкарні з львівською ставропігійською з 1796 р.»), І.Брик – «Драма з коліївщини на основі драми Кернера», В. Гнатюк – «Рукописні гумористичні часописи» [20].

Наступний 131 том «Записок НТШ» побачив світ в останній рік Української революції (1921). Він традиційно повторював окреслену наукову тематику – усі 6 публікацій порушували питання фольклору, літератури, церковної історії. Про це писали Ф.Колеса («Українські народні думи у відношенні до пісень, віршів і похоронних голосінь» (Продовження)), Я. Гординський (««Владимирь» Теофана Прокоповича» (Продовження), А. Андрохович (Львівське «Studium ruthenum»), К.Студинський («Павло Леонтович (Павло зі Щуткова)»), В. Щурат (Українські традиції про походження Костюшка), «Двоязычні тексти українських пісень XVIII ст.») [21].

Отже, аналіз змісту «Записок НТШ» за 1917-1921 рр. призводить до висновку про те, що автори матеріалів – відомі українські науковці, знані своїми досягненнями в багатьох країнах Європи, публікували фундаментальні статті з актуальних проблем давньої, середньовічної історії, фольклору, етнографії, літератури, які базувалися на ґрунтовній джерельно-історіографічній основі. У багатьох із них відстоювалися ідеї державної незалежності, самобутньої автентичності українського народу, порушувалися важливі питання національної культури, освіти і науки.

Водночас вважаємо за необхідне зазначити й про інші, не менш важливі аспекти, пов'язані з біографією «Записок НТШ» вказаного хронологічного періоду. Хроніка наукового товариства імені Шевченка у Львові за липень 1918-1920 рр. інформує про персональний склад НТШ. Так почесним головою Товариства був М.Грушевський, дійсними членами Товариства були 27 осіб, у т.ч. 7 з них – із Наддніпрянської України, зокрема: М. Біляшівський, М. Василенко, О. Грушевський, О. Левицький, Є. Сіцинський, Д. Яворницький.

До складу філологічної секції входили такі відомі українські науковці, як А.Кримський, В.Перетц, М.Сумцов, Є.Тимченко, М.Петров, І.Стешенко (до моменту загибелі) та ін. (всього 32 чол.). Рядовими («звичайними») членами НТШ рахувалися такі представники Наддніпрянщини, як М.Бойчук, М.Грушевська, Д.Дорошенко, с.Єфремов, В.Матвіїв, П.Стебницький, Є.Чикаленко, М.Шаповал, В.Шемет, В.Щербаківський та ін. дослідники. Членами математично-природописно-лікарської комісії вважалися 22 особи, у т.ч. М.Чайковський, О.Черняхівський та ін. За видами діяльності комісії поділялися на наукові (9 комісій) та адміністративні (6 комісій). У наукових комісіях фігурували прізвища таких науковців як Д.Багалій, М.Василенко, О.Грушевський, І.Каманін, І.Кревецький, В.Модзалевський, В.Перетц, с.Томашівський (у складі археографічної комісії з 28 осіб та ін.); О.Назарієв, І.Кревецький, М.Сумцов, В.Перетц та ін. (у складі бібліографічної комісії з 20 осіб); М.Гетер, І.Кревецький та ін. (у складі статистичної комісії з 19 осіб); М. Біляшівський, А.Онищук, С.Томашівський, В.Щербаківський та ін. (у складі етнографічної комісії з 21 особи); А.Кримський, Є.Тимченко та ін. (у складі «язикової» комісії з 20 осіб) [22, с. 15-38]. Поіменний склад представництва в НТШ науковців з Великої України, на нашу думку, мав декларативний, формальний характер. Наявна інформація констатує факт цілковитої відсутності їхніх наукових статей у всіх книгах «Записок НТШ», що вийшли друком в 1917-1921 рр. Тобто в одному з провідних

наукових видань домінували дослідження представників Галичини, що, безумовно, зменшувало його представницький рівень, не сприяло утвердженню високого рейтингу в середовищі наукової громадськості інших вітчизняних регіонів, а також належного іміджу, котрого, безумовно, заслуговували «Записки НТШ». (В наступних томах за 1922-1923 рр. ця ситуація не змінилася, незважаючи на вимушену еміграцію значної кількості вітчизняної наукової еліти в країни Європи в зв'язку з поразкою Української революції).

Отже, «Записки НТШ» упродовж 1917-1921 рр. виступали друкованим органом, який репрезентував наукові здобутки дослідників західноукраїнського регіону. Причини цього явища, як на наш погляд, полягали в надзвичайно складній військово-політичній ситуації, в яких постійно перебували ЗУНР та УНР, а також у відсутності ділової співпраці на рівні редакційних колегій провідних наукових видань.

Підводячи підсумок усього вищезазначеного, варто навести твердження відомого дослідника української преси А.Животко про історичне значення «Записок НТШ»: «... треба ... зазначити їх величезну вагу і ту роль, яку вони відіграли у формуванні та організації української наукової думки, піднісши її до рівня загальноєвропейської науки» [2, с. 155].

Дане дослідження не вичерпує широкого спектру культуротворчої діяльності української інтелігенції в 1917-1921 рр. й окреслює напрями наступних наукових розвідок, зокрема характеристики змісту проблематики «Літературно-наукового вісника» в добу Української революції.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Биковський Л. Український Науковий Інститут Книгознавства: Інформація. – Подєбриди: Українське Книгознавство, 1925. – 47 с.; 2. Животко А.П. Історія української преси / Упоряд., авт. іст.-біогр. нарисів та приміт. М.С.Тимошик. – К.: Наша культура і наука, 1999. – 368 с., ім.пок.; 3. Наріжний С. Українська преса // Українська культура: Лекції за редакцією Дмитра Антоновича / Упор. С.В.Ульяновська. – К.: Либідь, 1993. – С.163-166.; 4. Постернак С. Із історії освітнього руху на Україні за часи революції 1917-1919 рр. – К.: Друкар. – С.108-115.; 5. Розовик Д.Ф. Українське культурне відродження в роки національно-демократичної революції (1917-1920): – К.: Вид.-полігр. центр «Київський університет», 2002. – 311 с.; 6. Рудий Г.Я. Преса України 1917-1920 рр. як об'єкт дослідження української культури: джерелознавчий і методологічний аспект. – К., 2005. – 552 с.; 7. Тимошик М. Історія видавничої справи: – 2-ге вид., виправлене. – К.: Наша культура і наука, 2007. – 496 с.; 8. Скрипник Т. Висвітлення розвитку вітчизняного друкарства в 1917-1920 рр. (за матеріалами часопису «Друкар») // Вісник Книжкової палати України. – 1998. – С.30-32.; 9. Телячий Ю.В. Журнал «Книгар» як джерело дослідження книговидавничої діяльності інтелігенції в роки Української революції (1917-1920) // Формування та діяльність українських національних урядів періоду Української революції 1917-1921 рр.: Материали Всеукраїнської наукової конференції. Кам'янець-Подільський, 6-7 грудня 2007 р. – Кам'янець-Подільський: ОІОМ, 2008. – С.269-275.; 10. Його ж. Журнал «Наше минуле» (1918 р.) як джерело дослідження культуротворчої діяльності української інтелігенції // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету: Збірник за підсумками звітної наукової конференції викладачів, докторантів і аспірантів. – Випуск 7. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет, редакційно-видавничий відділ, 2008. – Т.1.; 11. Бібліографія «Записок Наукового товариства імені Шевченка»: Томи І-ССХІ (1892-2000) / Укладач В.Майхер. – Львів, 2003. – 739 с.; 12. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р.Т.Гром'яка, Ю.І.Коваліва, В.І.Теремка. – К.: Академія, 2006. – С.752 с.; 13. Енциклопедія українознавства. Перевидання в Україні. – К.: Глобус, 1994. – Т.2. – С.405-800.; 14. Записки Наукового товариства імені Шевченка. – Т.СХІХ-СХХ. – Львів, 1917. – [3] + 365 с.; 15. Там само. – Т.СХХІІІ-СХХІV. – Львів, 1917. – [2] + 319 с., іл.; 16. Там само. – Т.СХХV. – Львів, 1918. – [2] + 200 с.; 17. Там само. – Т.СХХVІ-СХХVІІ. – Львів, 1918. – [3] + 282 + [3] с, іл.; 18. Там само. – Т.СХХVІІІ. – Львів, 1919. – [3] + 226 с.; 19. Там само. – Т.СХХІХ. – Львів, 1920. – [2] + 217 с., іл.; 20. Там само. – Т.СХХХ. – Львів, 1920. – [24] + 167 с.; 21. Там само. – Т.СХХХІ. – Львів, 1921. – [2] + 254 с.; 22. Хроніка Наукового товариства імені Шевченка у Львові. Звідомлене за час від 1/7 1918 до кінця 1920 р. – Львів. – Ч.63-64. – 113 с.

А.М. Трембіцький

УКРАЇНСЬКИЙ ПИСЬМЕННИК І ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНИЙ ДІЯЧ – ЛЕВ (ЛЕВКО) ЮРКЕВИЧ (1884-1917)

З утворенням незалежної України з кожним днем зростає інтерес науковців і громадськості до першоджерел, адже відчувається потреба суспільства в переосмисленні минулого, в об'єктивному всебічному відтворенні тодішніх подій, у визначенні ролі й місця як окремих діячів, так і цілих родин, у суспільно-політичному і культурному просторі України. Адже серед багатьох завдань, які в ХХ ст. ставила перед суспільством більшовицька ідеологія, було й завдання стерти історичну пам'ять про життя і діяльність багатьох ушлюблених українців.